

Bizans Müverrihi Sozomenos Ve Türk Tarihi Açısından Önemi

Byzantine Historian Sozomen And His Importance In Turkic History

Ali AHMETBEYOĞLU*

* Dr. Öğr. Üyesi.

Orcid Id: 0000-0003-4628-5913

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Dr. Öğr. Üyesi Ali Ahmetbeyoğlu,
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Bayezit-Fatih/İstanbul

E-posta / E-mail:

aliahmetbeyoglu@hotmail.com

Geliş Tarihi / Recived Date:

29 Nisan 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

11 Mart 2024

Araştırma Makalesi / Research Article

Atrf / Citation:

Ali Ahmetbeyoğlu, "Bizans Müverrihi Sozomenos Ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Dünyası Araştırmaları* 136, Sayı 269, (2024): 259-269.

doi: 10.55773/tda.1289825

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

Öz

III. asrın sonlarında dünyaya gelen Sozomenos hukukçu olmasına rağmen tarihçiliği ile ön plana çıkmıştır. İki eser kaleme almıştır. Hz. İsa'nın göğe yükselişinden 323 senesine kadar olan dönemi ihtiva ve oniki kitaptan oluşan eseri günümüze ulaşmamıştır. İmparator II. Theodosios'a ithaf ettiği ikinci eseri ise 324-439 yılları arasındaki hadiseleri anlattığı *Kilise Tarihi* idi. 425 yılına kadar mevcut olan bu eserin de son kısmı kayıptır. Sozomenos bu çalışmasını sıradan insanlar için 440-443 yılları arasında yazmıştır. 323-339 yıllarını kapsayan *Kilise Tarihi* adlı eseri Avrupa Hunlarının ilk dönemleri açısından kıymetli bilgiler ihtiva etmiştir. Sozomenos eserinde Sokrates'in kullandığı kaynaklar başta olmak üzere Eunapios ve birçok yazılı tarihi ve bazı sözlü kaynaklardan faydalanmıştır. Sozomenos *Kilise Tarihi* adı verilen eserinde Hunların ortaya çıkışı ve Sihirli Geyik Efanesi, Maetoi'si geçmeleri 404 yılında Trakya'yı istilaları, Uldız'ın sevk ve idaresinde 410'da Tuna'nın aşağı kısımlarına yaptıkları hücumlara dair açıklamalar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Hunları, Trakya, Tuna, *Kilise Tarihi*, Doğu Avrupa

Abstract

Although Sozomenos, who was born at the end of the 3rd century, was a lawyer, he came to the fore with his historiography. He wrote two works. His work, which covers the period from the ascension of Jesus to the year 323 and consists of twelve books, has not survived to the present day. His second work, which he dedicated to Emperor Theodosius II, was *Church History*, in which he described the events between 324-439. The last part of this work, which existed until 425, is lost. Sozomenos wrote this work for ordinary people between 440-443. His work titled *Church History*, covering the years 323-339, contained valuable information about the early periods of the European Huns. In his work, Sozomenos benefited from the sources used by Sokrates, especially Eunapios and many written historical and some

oral sources. In his work called *Church History*, Sozomenos contains explanations about the emergence of the Huns and the Legend of the Magic Deer, their crossing of the Maetois, their invasion of Thrace in 404, and their attack on the lower parts of the Danube in 410 under the command and direction of Uldiz.

Keywords: European Huns, Thrace, Danube, A History of the Church, Eastern Europe.

Giriş

Salminios Hermias Sozomenos IV. asrın son çeyreğinde Filistin’de Gazze yakınlarındaki Bethelia (Beyt Lahya) kasabasında yerli ve zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir¹. Bethelia o dönemde nüfusça kalabalık olup görkemli ve antik kiliselere sahipti. Bu yapılar içerisinde en önemli ve muhteşemi suni bir tepe üzerine inşa edilmiş olan ve kasabanın kulesi konumundaki Pantheon idi. Sozomenos gibi Bethelia da dünyaya gelen ve Konstantios devrinde (337-361) yaşamış olan büyük babası Keşiş Hilarion’un gösterdiği bir keramet sonrasında Hristiyanlığı seçmişti. Buna göre; aynı köyde (Bethelia) yaşayan ve şeytan tarafından ele geçirilen Alaphion’u çeşitli muskalar hazırlayarak tedavi etmeyi deneyen Yahudi ve hekimlerin başarısız olmalarının ardından Keşiş Hilarion’un şeytanı basitçe “Tanrı’nın adını” zikrederek kovduğuna şahit olan ve bu mucize karşısında hayrete düşen Sozomenos’un büyükbabası ve Alaphion aileleriyle birlikte Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Sozomenos’un büyükbabası derin anlayışı, keskin zekâsı, kutsal metinleri yorumlaması ile ünlenmiş, kitabiyata yetenekli biriydi. Bu nedenlerle Gazze, Aşkelon ve buralara yakın yerlerdeki Hristiyanlardan dinin yayılması için gerekli olan kutsal metinleri açıklamadaki ustalığı ve insanlara faydalı biri olduğu için büyük saygı görürdü. Sozomenos’un anlattığına göre Alaphion’un soyundan gelenler yaşamlarının kutsallığı, düşkünlere karşı gösterdikleri nezaket ve sahip oldukları pek çok diğer faziletin yanı sıra bölgedeki ilk kilise ve manastırları inşa etmeleri ile ötekilerinden çok daha yüceydiler. Sozomenos ayrıca Alaphion’un soyundan gelen bazı insanların hala yaşamakta olduğunu ve hatta gençken farkında olmayarak bu yüce soydan gelenler ile sohbet ettiğini ve tekrar sohbet etmek üzere sözleştiğini ifade etmiştir². Sozomenos’un farkında olmayarak sohbet ettiği bu kişilerin büyük ihtimalle VI. kitabının XXXII. bölümünde belirttiği Salamanes, Phusco, Malchio ve Crispio kardeşler olduğu düşünülmüştür. Zira aynı sayfalarda (VI. kitabının XXXII. bölümünde) Sozomenos bu kardeşlerin İmparator Valens döneminde Filistin’deki seçkin manastırlarda Keşiş Hilarion tarafından rahiplik/keşişlik eğitimi aldıklarını ve Gazze bölgesindeki Bethelia köyü civarının seçkin ailelerinin birinden geldiklerini söylemiştir. Sozomenos yine aynı kişilerden (kardeşlerden) VIII. kitabının XV. bölümünde yine bahsetmiş ve Crispio’nun Epiphanius’un baş diyakozu (Papaz yardımcısı) olduğunu kaydetmiştir. Tüm bunlar göstermektedir ki bu kardeşler Alaphion’un ailesinden idiler. Alaphion’un da Sozomenos’un büyükbabası ile akraba olduğu varsayıl-

¹ Moravcsik, Gy., *Byzantinoturcica, I*, (Berlin, 1958), 510.

² Patrick J. Healy, *The Sacred Writings of Hermias Sozomen*. (Altenmünster: Jazzybee Verlag, 2012).

mıştır; Sozomenos'un büyükbabası ailesi ile birlikte Keşiş Hilarion'un Alaphion'u "Tanrının adını" zikrederek mucizevi şekilde tedavi etmesinin ardından Hıristiyanlığı benimsemiştir. İkincisi Sozomenos'un ifade ettiği gibi, kimlerle konuştuğunun farkında olmayarak, gençken Alaphion'un soyundan gelen kendinden büyük keşişler ile dostça (familiarly yani tanışıyorlar aslında) sohbet etmiştir. Son olarak "Sozomenos" adını Alaphion'un oğulları veya torunları olan bu kişilerden aldığı anlaşılmıştır³. Nitekim Sozomenos'un "Salminios Hermias Sezomenos" olarak isimlendirilmesinin nedeni Plusco, Malchio ve Crispi kardeşlerden biri olan Salamanes'tir. Bu isimlendirme yüzünden Nikephoros ve diğerleri Sozomenos'un "Salaminus" soyadının Kıbrıs'ın Salaminus şehrinden geldiği ve Sozomenos'un aslen Kıbrıslı olduğu, Sozomenos'un bazen Hermias ve Salamanes olarak anılmasından dolayı Sozomenos'un değil, babasının adı ve Kıbrıs'taki Salamis'in yerlisi olduğunu ileri sürülmüştür. Fakat hem Sozomenos'un ifadesiyle büyükbabası gibi kendisi de Filistin'de doğmuştur. Sozomenos Filistin'de Alaphion'un ailesinden rahiplerin gözetiminde eğitim dahi almıştır. Bu eğitimin sonucunda keşiş hayatını ve manastır disiplini benimsemiş ve Kilise Tarihi adlı eserinin pek çok yerinde de bunu ifade etmiştir. Bu yüzden eserlerinde Manastır felsefesinin kurucu ve ileri gelenlerini ele almak yerine Mısır, Suriye, Filistin, Pontus, Ermenistan ve Osdoena'da doğrudan bu yaşam şeklini benimseyen ve sürdüren kimsele-ri dikkatlice incelemiştir⁴. Sozomenos bu yaşam şeklini o denli benimsemiştir ki I. kitabının XII. bölümünde Manastır felsefesinin ilk haliyle muhteşem detaylarının okunmasını tavsiye etmiştir. İlk kitabında da gençken tanıştığı ve sohbet etme imkânı bulduğu bu ve bu gibi kişilere, kendisine öğrettikleri için, yeterince teşekkür edemediğini ve bu sebeple birinci kitabında bu fırsatı değerlendirdiğini aksi halde bunun nankörlük olacağını ifade etmiştir⁵. Sozomenos'un Gazze'de eğitim gördüğü VII. kitabının XXVIII. bölümünde yer alan Gazze'deki bir liman olan Majuma'da, Majuma Başpiskoposu Zeno'yu bizzat gördüğünü söylediği satırlardan anlaşılmıştır. Buradaki eğitiminin ardından Sozomenos hukuk eğitimine yönelmiş ve memleketine yakın olan Fenike'nin Berytus (Beyrut) şehrinde bulunan ünlü bir kamu hukuku okuluna gitmiştir⁶. Akabinde hukuk mesleğini icra etmek üzere İstanbul'a yerleşmiş ve tahminlere göre genç İmparator II. Theodosios (408-450)'ün sarayında bazı görevlerde bulunmuştur. Hukuk (icra ettiği avukatlık) alanında bazı maharetlere sahip olduğu düşünülse de hiçbir zaman elit hukukçular arasında adı zikredilmemiştir. Sozomenos daha çok tarihçi olarak ön plana çıkmıştır. İki eser kaleme almıştır. Hz. İsa'nın göğe yükselişinden 323 senesine kadar olan dönemi ihtiva ve oniki kitaptan oluşan eseri günümüze ulaşmamıştır. İmparator II. Theodosios'a ithaf ettiği ikinci eseri ise 324-439 yılları arasındaki hadiseleri

³ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, trans. Edward Walford, (London: Bagster, 1855), 1-2; (<https://www.1902encyclopedia.com/S/SOZ/sozomen.html>).

⁴ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 5.

⁵ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 27-29.

⁶ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 39.

anlattığı Kilise Tarihi idi. 425 yılına kadar yazılanların mevcut olan bu eserin de son kısmı kayıp olmuştur. Sozomenos bu çalışmasını sıradan insanlar için 440-443 yılları arasında yazmıştır⁷. Umumiyetle Sozomenos'un eserinin bazı değişiklik ve tahrifata uğradığı kabul edilmiştir. Nitekim kitapta görülen hem anlatım hem de kronoloji açısından birtakım yanlışlıkların nedenleri bu duruma bağlanmıştır. Sozomenos'un Kilise Tarihi'ni yazmasının kesin amacı tam olarak belirlenememiştir. Çünkü Sozomenos'un neredeyse tamamen dönemin siyasi tarihine ayrılmış olan dokuzuncu kitabı bir yana bırakılırsa saymazsak, tam olarak aynı konular Sokrates tarafından da ele alınmıştır.

Sozomenos Kilise Tarihi adlı eserinde ne çok ağdalı ne de çok yavan bir üslup kullanmayarak bir kilise tarihi yazılırken kullanılması gereken sade ve anlaşılır bir üslup kullanmıştır. Photius, Sozomenos'un üslubunu Sokrates'in üslubuna tercih etmiştir. Fakat Sozomenos her ne kadar üslubundaki zarafet ile Sokrates'ten üstün görülse de Sokrates'in olayları ele alışı Sozomenos'a göre daha nitelikli kabul edilmiştir. Sokrates'in insanları, kilise işlerini ve dini olayları ele alışında gereksiz hiçbir şey yoktur, net ve açıktır. Sozomenos'ta ise durum Sokrates'in tam tersi bir üslupta önemsiz ve biraz da çocukça vasıf taşımıştır. Nitekim Sozomenos'un bu üslubu ilk kitabında okuyabileceğimiz Hemonia şehrindeki bir binanın tasvirinde, Argo isimli bir gemiyi omuzlarında (bir mil'in 8/1'i) taşıyan Argonotlarını anlatışında, Antakya şehrinin duvarlarından bahsetmeden anlattığı Defne (tapınak) tasvirlerinde ve yine VI. Kitabının XIX. Bölümünde bir bakir olarak, Athanasius öğretisinden kaçarcasına, bedeninin güzelliğini anlatmasında ve IX. Kitabında bir kilise tarihinde yeri olmaması gereken bazı savaş olayları hakkında kısa ilave bilgiler vermesinde müşahede edilmiştir.

Sozomenos eserinde Sokrates'in kullandığı kaynaklar başta olmak üzere Eunapios ve birçok yazılı tarihi kaynaktan ve bazı sözlü kaynaklardan faydalanmıştır. Sozomenos ve Sokrates'ten hangisinin eserini önce yazdığı, hangisinin diğerinden alıntı yaptığı meselesi tartışma konusu olmuştur. Çağdaş olan her iki müellif aynı adı taşıyan eserlerinde aynı şeyleri, aynı kronolojik akış ve yöntemle, aynı yıllarda yani II.Theodosios'un hükümdarlığında yazmışlardır (Konstantinus (324-337)'un hükümdarlığı ile başlamakta ve genç Theodosius'un 17. Yılında sona ermektedir). Bu nedenle kimin kimden yararlandığını tespit edebilmenin zorluğundan dolayı çeşitli faraziyeler ileri sürülmüştür. Sozomenos'un eserini neşreden Edward Walford'a göre Sozomenos Sokrates'e göre çok daha zayıfı ve Sokrates'ten yaşça küçüktü. Sozomenos bir avukattı. Romalılar arasında avukatlık mesleği kalıcı bir meslek sayılmadığı ve daha iyi bir makama geçiş için bir aşama olduğundan yazmaya fazla zaman ayıramamıştı Bu nedenlerle Sozomenos'un eserini Sokrates'ten daha sonra tamamladığını düşünmüştür. Çünkü Sozomenos eserinde Sokrates'e atıf yaparken bazen alıntılara eklemeler ilave etmiş ve bazı yerlerde Sokrates'e

⁷ Alexander P. Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, 3, (New York: 1991), 1933; H.N. Orkun, *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, (Ankara: Sümer Basımevi, 1938), 8; Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica, I*, (Berlin: 1958), 510.

itirazlarını dile getirmiştir. Nitekim Sozomenos'un eserini Sokrates'ten sonra kaleme aldığı günümüz yazarlarının çoğu tarafından da kabul edilmiştir. Ayrıca eski çağ yazarlarından Cassiodoros (VI. Yüzyıl), Photios ve Nicephorus'dan da Socrates'in eserini Sozomenos'tan önce kaleme aldığı anlaşılmıştır. Çağdaş yazarların eserlerinde Sozomenos'e üstünkörü atıfta bulunulmaktan öteye gidilmemiş ve bu nedenle hayatına dair bilgi az ve yetersiz kalmıştır. Aslında doğumu, eğitimi, yaşam tarzı ve özel tarihi hakkında kendisi tarafından verilen bazı bilgiler dışında Sozomenos'a dair bilinenler gizem olarak kalmıştır. Adının gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan tek eser olan Kilise Tarihi, kökeninin ve soyunun bir kısmına ışık tutmuştur⁸.

Sozomenos'un Kilise Tarihi adlı tarihi eseri dokuz kitaptan oluşmaktadır. I. Kitap I. Konstantinos'un din değiştirmesinden İznik Konsili'ne (312-325); II. Kitap İznik Konsili'nden I. Konstantinos'un ölümüne (325-337); III. Kitap I. Konstantin'in ölümünden I. Konstans'in ölümüne (337-350); IV. Kitap I. Konstans'in ölümünden II. Konstantios'un ölümüne (350-361); V. Kitap II. Konstantios'un ölümünden mürted Julian'ın ölümüne (361-363); VI. Kitap Julian'ın ölümünden Valens'in ölümüne (363-375); VII. Kitap Valens'in ölümünden I. Theodosios'un ölümüne (375-395); VIII. Kitap I. Theodosios'un ölümünden Arkadios'un ölümüne (395-408); IX. Kitap Arkadios'un ölümünden sonra Genç (II.) Theodosios'un hakimiyet yılları ve III. Valentianos'un tahta çıkışına kadar olan dönemleri ihtiva etmektedir⁹.

Sozomenos Avrupa Hunlarının ilk dönemleri hakkında kısa olsa da kıymetli bilgiler vermiştir. İlk olarak Sihirli Geyik Efsanesi olarak bilinen Hunların ortaya çıkışı, Gotlarla karşılaşmaları, 370'li yıllardan itibaren mücadeleleri hususunda notlar kaleme almıştır. Kaynağı Euonapios'un kayıp olan eseri olan bu efsane Maeotis (Azak Denizi)'in bulunduğu Güney Rusya sahasında yaşayan Hunların İskit ülkesini ele geçirerek batıya doğru ilerledikleri zamanda doğmuştur. Sozomenos'un yazdıkları şöyledir: "... Tuna Nehri'nin ötesindeki bölgeleri işgal eden Gotlar, Hunlar tarafından kendi ülkelerinden kaçmak zorunda kalan bazı barbar kabileleri yönetimi altına almışlardı ve Roma bölgelerine doğru ilerliyorlardı. Hunların, Tuna'daki Trakyalılar ve Gotlar tarafından bilinmediği söyleniyor. Gotlar ve Hunlar civar bölgelerde yaşamalarına rağmen çok geniş bir göl bu iki ulus arasında sınır oluşturduğu için her iki ulus da ülkelerinin dünyanın en uç noktasında olduğunu düşünüyor- du. Kimisi, böceklerden rahatsız olan bir öküzün göle düştüğünü ve çobanın da onu kovalarken ilk defa karşı yakada da insanlar olduğunu gördüğünü ve bunu köylülerine anlattığını iddia eder. Kimisi de; avcılardan kaçan bir geyiğin suyun derin olmadığı yerlerden geçerek onlara yol gösterdiğini söyler. Karşı kıyıya gelen avcılar bölgenin güzelliğinden, ürünlerin bolluğundan ve hava-

⁸ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 3-5; <https://www.ccel.org/ccel/sozomen/>; Eran I. Argov, "A Church Historian in Search of an Identity: Aspects of Early Byzantine Palestine in Sozomen's *Historia Ecclesiastica*," *Zeitschrift für Antikes Christentum* 9, no. 2 (2005): 367-396.

⁹ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, V-IX.

nın berraklığından oldukça etkilenmişler ve döndüklerinden bunu krallarına anlatmışlar. Bunun üzerine, Hunlar Gotlara birkaç askerle saldırıyı denedi fakat sonra güçlü bir orduyla Gotları yendi ve ülkelerini tamamen ele geçirdi. Bozguna uğramış ve düşmanları tarafından kovalanan Gotlar Roma topraklarına doğru kaçtı, nehri geçince de imparatora kendilerine yaşamaları için bir alan sağladığı takdirde onlarla her türlü işbirliğine hazır olduklarını belirtmeleri için bir elçi grubu gönderdi. Grubun liderliğini kavmin de piskoposu olan Ulphilas yapıyordu. Elçilerin isteği kabul edildi ve Gotlara Trakya'da yaşama izni verildi. Kısa bir süre sonra aralarında anlaşmazlıklar başladı ve onlar, Athanarık grubu ve Phritigernes grubu olmak üzere iki gruba ayrıldılar. Birbirlerine karşı silahlandılar, Phritigernes grubu yenildi ve Romalılardan yardım istedi. İmparator, Trakya'daki ordulara Phritigernes'e yardım etmesini emretti ve ikinci muharebe yaşandı. Muharebenin sonunda Athanarık ve taraftarları kaçmak zorunda kaldı. Valens tarafından tam zamanında gelen yardımdan dolayı ve Romalılara olan sadakatini göstermek için Phritigernes, imparatorun dinini kabul etti ve kendi taraftarlarından da aynı şeyi istedi. Ancak bence, Gotların günümüze kadar Aryanizm inancını sürdürmelerinin tek sebebi bu değil. Piskopos Ulphilas en başta Katolik kilisesi ile hiçbir düşüncede farklılık yaşamıyordu, Eudoxius ve Acacius ile birlikte İstanbul Konsili'nde yer almasına rağmen, İznik Konsilii doktrinlerinden sapmadı. Sonra, İstanbul'a döndü ve Aryan liderleri ile doktrin konularını tartışmaya başladı ve kendi düşüncelerine uyduğu takdirde isteklerinin imparatora iletileceği sözünü aldı. Şartların getirdiği zorunluluktan veya belki de Aryanların Tanrı'nın doğası ile ilgili düşüncelerinin ikna ediciliğinden dolayı Ulphilas, Aryanlar topluluğuna girdi ve kendisini ve tüm milletin Katolik kilisesi ile olan bağı kopardı. Gotlara dinin gerekliliklerini, ahlak ve insaniyetin en açık uygulamalarını öğrettiği için Gotlar onun yanlış veya şeytani bir şey söylemeyeceğinden emindi. Ulphilas, onlara sahip olduğu erdemi birçok defa kanıtlamıştı. Barbarlar, Paganizme yönelirken Ulphilas dini savunmak için sayısız çileler çekmiş, onlara alfabe öğretmiş ve Kutsal Kitabı kendi dillerine çevirmişti. Bu yüzden, Tuna Nehri kıyısındaki ülkeler Arius öğretilerini benimsemişti. Aynı dönemde İsa'yı tasdik eden birçok Phritigernes taraftarı şahit olmuştu. Athanarık de Ulphilas tarafından yapılan din değişikliğine karşı çıktı ve Ulphilas'a uyan birçok kişiyi ağır bir şekilde cezalandırmış; kimisi insanların önünde sürüklendikten sonra asil bir şekilde dininden vazgeçmediğini söyleyince kimisi de tek bir söz söylemesine izin verilmeden katledilmişti. Athanarık tarafından emirleri yerine getirmekle sorumlu görevlilerin iki tekerlekli bir at arabasının üzerine bir heykel diktiği ve onu Hristiyan olduklarından şüphelendikleri insanların çadırlarına sürdüğü ve o insanlardan heykele tapmalarını ve ona kurban adamalarını istediği ve eğer onlar reddederse çadırlarında diri diri yakıldığı rivayet ediliyor. Bu dönemde çok daha büyük bir mezalimin yaşandığını duyduğum. Kendilerinden kurban adamaları istenen erkekler, kadınlar ve çocuklar kucaklarından bebeklerle çadırlarından kaçıp kiliseye sığınmışlar ve Paganlar

kiliseyi içindekilerle beraber komple yakmış...¹⁰.

Sozomenos kitabının ilerleyen kısımlarında Hunlar karşısında mağlup olduktan sonra Doğu Roma'ya sığınması ve Hunların 390'lı yıllardan itibaren Trakya'ya yaptıkları seferler ve Hun Batı Kanadı sorumlusu Uldız ile alakalı bazı bilgiler vermiştir. Buna göre; "...Gotlar, bir süre kendi içlerinde barışı temin ettiler ve sonra Trakya'yı yağmalamaya, şehirleri ve köyleri yıkmaya başladılar. Valens, Gotların imparatorluk için her zaman yararlı olacaklarını, düşmana karşı savaşacaklarını düşünmüştü ve bu yüzden lejyonlarını güçlendirmemişti, egemenliği altındaki şehirlerden ve köylerden asker toplamak yerine altın toplamıştı fakat geç de olsa yaptığı bu şeyin ne kadar hatalı olduğunu anladı. Planlarının tutmamasından dolayı oldukça öfkeli olarak Antakya'yı terk etti ve İstanbul'a gitti. Hristiyanlara karşı olan mezalimi durdurdu. Aryanların piskoposu Euzoius öldü ve yerine Theodore geçti....¹¹.

...Tomis kilisesi dahil İskitlerin bütün kiliseleri bu dönemde Theotimus'un yönetimi altındaydı. Theotimus kendisini felsefi bir riyazete adanmıştı ve ahlaki değerleri Tuna Nehri kıyılarına yerleşmiş olan Hunları o kadar mest etmişti ki Hunlar ona Romalıların tanrısı diyordu. Rivayete göre bir gün ülkelerine seyahat ederken, bu barbar kavimlerin Tomis'e doğru yol aldığını belli bir mesafeden gördü. Onun yol arkadaşları kendilerini yas ve kedere bırakırken o sadece atından indi ve dua etti. Sonuç olarak barbarlar onu, arkadaşlarını ve atları görmeden geçip gittiler. Bu kabileler akınlarıyla İskitleri sıkça istila ettikleri için o da onlara yemek ve hediyeler vererek yatıştırılmaya çalıştı. Bunun sonucunda da barbarlardan birisi onun zengin birisi olduğunu düşünerek onu rehin almaya karar verdi. Kalkanına doğru yaslandı, ipi atıp piskoposu yakalamak için sağ elini kaldırdı, böylece onu kendi ülkesine sürükleyebilecekti; fakat barbarın arkadaşları Theotimus'a Tanrı ile iletişime geçip durumu düzeltmesi için yalvarana kadar bu adamın kolu taş kesilecekti.

Rivayete göre Theotimus kendisini felsefeye ilk adadığında uzattığı saçını her zaman korumuştur. O her zaman hoşgörülü biriydi, yemek için belli saatleri yoktu, ancak açlık ve susuzluk son noktaya geldiğinde yemek yedi. Ben bunu bir düşünürün duygusal tatminden çok zorunluluktan doğan taleplere boyun eğmesi olarak düşünüyorum...¹².

Damasus ölmüştü ve bu dönemde onun yerine Roma piskoposu olarak Siricius geçmişti. İstanbul kilisesinin yönetimi Nectarius, İskenderiye'ninki Theophilus, Antakya'nınki Flavian ve Kudüs'ünkü de John'daydı. Ermenistan ve Doğu vilayetleri bu dönemde Hunların elindeydi. Doğu'nun valisi Rufinus'un, kendi hırslarından ve amaçlarından dolayı Hunları gizlice Roma topraklarını yağmalamaları için davet ettiğinden şüpheleniliyordu. Bu şüphe kısa süre sonra onun öldürülmesine yol açtı. İmparator Arkadius, Eugenius'u fethettikten sonra gelenekleri gereği İstanbul'dan onları karşılamak üzere yola

¹⁰ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 304-306.

¹¹ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 307.

¹² Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 354-355.

çıktı ve askerler de bunu fırsat bilerek Rufinus'u öldürdü. Bu olaylar dinin yayılmasını sağladı. İmparatorlar zalimlerin yenilgisini atalarının dindarlığına bağlıyordu bu yüzden kendilerinden önce gelenler tarafından din lehine çıkarılmış tüm yasaları kabul ettiler ve kilise yararına yeni yasalar ve uygulamalar çıkardılar. Onların bu tutumu halkı da etkiledi ve Paganlar bile zorluk çıkarmadan Hristiyanlığı benimsediler ve farklı din formları Katolik kilisesi şemsiyesi altında birleşti¹³.

Bu sıralarda, kilisede söylentiler ve devlet sınırları içerisindeki iç karışıklıklar da hiç bitmedi. Hunlar Tuna Nehri'ni geçti ve Trakya'yı ele geçirdiler. İsaerialı bir grup hırsız Caria'dan Phoenicia'ya kadar tüm şehirleri ve köyleri soydu. Bu dönemin en güçlü komutanı olan Stilikho, Honorius ordularına Roma ve barbar askerlerini katarak, Arkadius'a karşı olanları da emrine katarak iki devlet arasındaki anlaşmazlığın temelini bilmeye kendini adadı. Gotların komutanı Alarik'i de Honorius ordusuna katıp, onunla daha sonra Illyria'da ordusuyla buluşacağını söyleyerek bu ili de Honorius topraklarına katmak istedi. Alaric, onun ordularının başında barbar topraklar olan Dalmaçya ve Pannonia'dan Epirus'a kadar ilerledi ve Stilikho'nun gelmesini beklerken İtalya'ya geri döndü. Stilikho ise kendisine Honorius'tan gönderilen bir kaç mektup sayesinde Alarik'le olan anlaşmasına uymamak için gerekli uygun zemini hazırlamış oldu¹⁴.

Yukarıdaki dönem içerisinde Trakya'ya yerleşmiş olan Hunlar kendilerine karşı bir saldırı olmamasına rağmen bir anda kaçtılar. Tuna Nehri civarında yaşayan bazı barbar kabilelerin lideri Uldis (Uldız) büyük bir ordu ile nehri geçti ve Trakya önlerine kamp kurdu. Mars'ın Yeri olarak bilinen Moesia'yı ele geçirdi oradan Trakya'ya akınlar düzenledi ve Romalılar ile ittifak kurmayı reddetti. Trakya müfrezesinin lideri ona barış teklifleri sundu fakat o, güneşe bakarak güneşin aydınlattığı her yeri ele geçirmenin kendisi için çok kolay olduğunu söyleyerek bu teklifleri reddetti. Ancak, Uldis tehditler savururken Tanrı, imparatorun yanında olduğunu gösterdi. Şöyle ki kısa bir süre sonra Uldis'in yöneticileri Roma tarzı bir yönetimi, imparatorun insanîyetini, erdemini tartışır hale gelmişlerdi ve dolayısıyla Roma sancağı altına girdiler. Bu şekilde terk edilen Uldis nehrin diğer yakasına kaçmak zorunda kaldı. Ordularının büyük çoğunluğu öldürüldü, bunlar arasında bir zamanlar sayıca çok üstün olan barbar Skiri kabilesi de vardı. Bu kabilenin de çoğu üyesi öldürüldü, kalanları ise kaçarken esir alındı ve zincirlenerek İstanbul'a götürüldü. Yöneticiler, onların bir araya gelmelerine izin verildiği takdirde isyan çıkartacaklarından eminlerdi bu yüzden onların bazıları düşük ücretlere satıldı, bazıları köleleştirildi ve deniz aşırı ülkelere yollandı ve böylelikle onların bir daha İstanbul veya Avrupa'ya gelmeleri engellendi. Ben bu kölelerden bazılarının Olympos Dağı civarındaki Bithynia'da tarımda çalıştırıldığını gördüm..."¹⁵.

¹³ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 359-360.

¹⁴ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 399.

¹⁵ Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*, 411-412.

Orjinalliği ve kaynakları konusunda farklı görüşler ileri sürülse de Sozomenos'un Kilise Tarihi (*Ecclesiastica Historia-Ecclesiastical History*)¹⁶ adlı eseri Roma ve Hristiyanlık tarihi açısından ehemmiyet taşımıştır. Ayrıca VII. ve VIII. Kitapların çeşitli kısımlarında Rua öncesi Avrupa Hunları hakkında verdiği bilgiler Sozomenos'u tarihimiz açısından da kıymetli hale getirmiştir.

Kaynakça

- Argov, Eran I.. "A Church Historian in Search of an Identity: Aspects of Early Byzantine Palestine in Sozomen's *Historia Ecclesiastica*." *Zeitschrift für Antikes Christentum* 9, no. 2 (2005): 367-396.
- Healy Patrick J., *The Sacred Writings of Hermias Sozomen*.
- Kazhdan, Alexander P.. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, 3, New York: Oxford University Press, 1991.
- Moravcsik, Gy., *Byzantinoturcica I*, Berlin, 1958.
- Orkun, H. N., *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, Ankara: Sümer Basımevi, 1938.
- Ostrogorsky, G., *Bizans Devleti Tarihi*. Çeviren F. Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Sozomenos, *A History of The Church, from AD 324 to AD 440*. Translated by Edward Walford. London, 1855.
- Healy, Patrick J. *The Sacred Writings of Hermias Sozomen*. Altenmünster: Jazzybee Verlag, 2012.

16 Sozomeni, *Ecclesiastica Historia*, Editör: Robertus Hussey, E. Typographeo Academico içinde, 1860.

Extended Abstract

Byzantine Historian Sozomen And His Importance In Turkic History

Salminios Hermias Sozomenos was born to a local and rich family during the last quarter of the 4th century in the town of Bethelia (Beyt Lahya) close to Gaza in Palestine. Similar to Sozomes, his grandfather was born in Bethelia and lived in the era of Konstantios (337-361) and he had chosen Christianity over a miracle shown by Monk Hilarion.

According To Sozomenos, descendants of Alaphion were almightier based on their holy life, kindness shown by them towards to the poor and many other virtues that they have but also with the fact that they are the ones built first churches and monasteries in the region. Additionally, Sozomenos stated that some of descendant of Alaphion were still alive and he had conversations unwittingly with some of them who are from this mighty lineage while he was young and he agreed to have conversations with them again. Those that Sozomenos had conversations with unwittingly are considered to be Salamanes, Phusco, Malchio and Crsipio brothers most likely that are mentioned in the book IV and its section XXXII. It is assumed that Alaphion was a relative of Sozomenos' grandfather; Sozomenos' grandfather had converted to Christianity with his family after the Monk Hilarion's miraculous treatment of Alaphion by saying "God's name".

Sozomenos had its education in Palestine under the watch of bishops who were descendants of Alaphion's family. During this education, he adopted the monk life style and monastery discipline and he mentions that many times in his work called the History of Church. Due to this, instead of discussions on the founding and main figures of monastery philosophy, he carefully analyzed those who adopted this life style directly and maintained it in Egypt, Syria, Palestine, Pontus, Armenia and Osdoena. After this education, Sozomenos tended towards law education and he went to a famous public law school in Berytus which is close to his hometown in Phoenicia. Subsequently, in order to practice law profession, he settled in Istanbul and assumably he occupied some seats in the young emperor II. Theodosios' court (408-450). Sozomenos became prominent as a historian. He wrote two works. His twelve-volume work that covers the period of Jesus' ascension until the year 323 did not reach to the present day. His second work that he dedicated to the emperor II. Theodosios was about the events between 324-439 and called the History of Church. The History of Church which handed down his name the next generations as an only work shed light on some of his roots and ascendants. Sozomenos' History of Church consists of nine volumes history work. The first book is about from the conversion of I. Konstantinos to the council of Nicaea (312-325); the second book is about from the council of Nicaea to the death of Konstantinos I (325-337); the third book is about from the death of Konstantinos I to the death of Konstans I (337-350); the fourth book is about from the death of Konstans I to the death of Konstantinos II (350-361); the fifth book

is about from the death of Konstantinos II to the death of infidel Julian (361-363); the sixth book is about from the death of Julian to the death of Valens (363-375); the seventh book is about from the death of Valens to the death of Theodosios I (375-395); the eighth book is about from the death of Theodosios I to the death of Arkadios (395-408); the ninth book is about from the death of Arkadios to the ruling years of young Theodosios II and the accession of Valentianos III.

Sozomenos provided few but important information about the early stages of European Huns. Firstly, he noted that the legend of Magical Deer which was known as the appearance of Huns, their encounter with Goths and their fights as of 370s. In the following chapters of this book, he provided some information about Goths' refugee to the Eastern Rome after the defeat before the Huns, the Huns' campaigns to Thrace as of 390s and the Huns' western wing chieftain Uldız. Despite there were no attacks towards them the Huns who settled in Thrace during the period mentioned above suddenly run away. Uldız as a leader of some barbaric tribes living around the Danube River crossed the river with a big army and camped before Thrace. He captured Moesia which is known as the Place of Mars, raided Thrace from this location and refused to make an alliance with the Romans. The head of Thracian platoon offered him a peace but he refused this offer by looking to the sun and by saying all the lands the sun lightens was to be captured very easily by himself.

Despite its originality and its sources have been subject to different viewpoints, Sozomenos' History of Church (Ecclesiastica Historia-Ecclesiastical History) has an importance in terms of Roman and Christianity histories. Additionally, the information given in the book about pre-Rua European Huns makes Sozomenos valuable in terms of our history as well.

